

Itsestä huolehtiminen,

KEHOLLINEN ITSEMÄÄRÄÄMISOIKEUS JA FEMINISTINEN KAMPANJOINTI

Sari Irni & Katariina Kyrölä

Itsestäni huolehtiminen ei ole itsekeskeisyyttä vaan itsesäilytystä, mikä puolestaan on poliittista sodankäyntiä.¹ – Audre Lorde

Tämä lause Audre Lorden esseekokoelmasta *A Burst of Light* (1988) on eräs hänen useimmin lainatuista, rakastetuimmista sitaateistaan, ehkä ylipäätään yksi rakastetuimmista feministisistä sitaateista. Lorde kirjoitti lauseen sairastaessaan syöpää, johon hän tulisi kuolemaan. Sara Ahmedin *Feminist Killjoy*-blogissaan (2014) esittämän tulkinnan mukaan kyseinen lause on luettava kontekstissa, jossa sorron kohteena olevan subjektin, Lorden kohdalla mustan nais- ja lesbosubjektin on huolehdittava itsestään, sillä kukaan muu ei hänestä huolehdi. Yhteiskunnalliset turvaverkot ja suojajärjestelmät eivät ole suunniteltu suojaamaan eivätkä turvaamaan häntä, hän putoaa niistä läpi, hänen olemassaolonsa on niissä häiriötekijä. Silloin itsestä huolehtiminen on ainoa tapa elää, ja jo sitkeä elossa oleminen on taistelua, sodankäyntiä rasistisia, seksistisiä sekä cis- ja heteroseksistisiä rakenteita vastaan. Vaikka sodankäyntimetafora voi kritisoida militarismista, alleviivaa se tuon taistelun kuluttavuutta.

Sukupuolentutkimuksen päivillä Jyväskylässä 23.11.2017 professori Sirma Bilge Montrealin yliopistosta puhui ravisuttavasti siitä, kuinka uusliberaali akateeminen maailma ja populaarikulttuuri voivat napata mitkä tahansa käsitteet ja aktivistiset liikkeet osaksi taloudellisen voiton tuottamiseen tähtää-

vää koneistoa: epäpolitisoida, latistaa ja kesyttää ne, kuinka radikaaleja mahdollisuuksia ne sisältävät ja kuinka vallankumouksellisia ne alunperin olivatkaan. Bilge käytti esimerkkinä intersektionaalisuuden käsitettä, jota hän on tutkinut yhdessä tunnetun mustan feministiteoreetikon Patricia Hill Collinsin kanssa ytimekkäästi nimetyssä kirjassa *Intersectionality* (2016) ja josta Anna Rastas (2017) kirjoitti hiljattain lehteemme arvion. Sorrettujen radikaali itsestä huolehtimisen politiikka on puolestaan latistettu nykykulttuurissa kaikkia koskevaksi itsestä huolehtimisen vaatimukseksi ja oman kehon rakastamisen eetokseksi, jossa yksilö kantaa vastuun paitsi mahdollisesti normeista poikkeavasta tai sairastuvasta kehosta, myös omaan kehoon kohdistusta tunteista sekä kehon toimivuudesta ja tuottavuudesta (esim. Gill & Elias 2014).

Näitä itsestä huolehtimisen ja oman kehon rakastamisen toisiinsa nivoutuvia, sukupuolittuvia vaatimuksia ja diskursseja tarkastelevat tässä numerossa myös Kaisa-Riitta Aho ja Henri Hyvönen. Aho tutkii artikkelissaan naisille suunnatun *Fit*-kuntolulehden tapoja puhua oman kehon rakastamisesta, siitä huolehtimisesta ja sen kelpaavuudesta postfeministisen kulttuurin kehityksessä. Hän törmäyttää lehden tapoja esittää kehoa muotoiltavana, esteettisenä objektina omiin elettyihin, hikisiin ja kipeisiin kokemuksiinsa siitä, miltä kehossa tuntuu kuntosalilla treenatessa ja siellä työskennellessä. Feministinen fenomenologinen lähestymistapa

1 Alkuperäinen teksti: "Caring for myself is not self-indulgence, it is self-preservation, and that is an act of political warfare."

tarjoaa vaihtoehdon kehopositiivisuuden eetoselle, joka Ahon mukaan paradoksaalisesti vieraannuttaa ja johdattelee tarkastelemaan ja arvioimaan omaa kehoa kuin ulkopuolelta.

Toisin kuin Ahon kritisoimassa oman kehon rakastamisen ideologiassa, Lorden itsestä huolehtimisesta on kyse kehollisena subjektina elämisestä – ja kuolemasta. Kun Lorde kieltäytyy näkemästä itsestä huolehtimista merkinä itsekeskeisyydestä (*self-indulgence*), hän kyseenalaistaa samalla sen, että huolehtiminen olisi ulkoapäin itseen kohdistuvaa ja vain henkilökohtaisen piiriin jäävää toimintaa.

Hyvönen puolestaan kysyy artikkelissaan, mitä maskuliinisuusoletusten osittainen muutos, johon sisältyy myös sukupuolen ilmaisun vapautumista, merkitsee nuorten miesten kannalta. Hyvönen mukaan mediassa viime aikoina käyty keskustelu osoittaa, että käsitykset itsestä huolehtimisesta kietoutuvat miesten kohdalla vahvasti oletuksiin tuottavuudesta ja työelämässä menestymisestä. Hyvönen peräkkäin tulevaisuutta, jossa miesten itsestä huolehtiminen ymmärrettäisiin myös jatkuvan tuottavuuden vastuun vähentämisenä ja huomiointiinnittämisenä nuorten miesten hyvinvointiin.

Kuten Aho, käsittelee myös Anni Rannikko artikkelissaan liikkuvaa ruumiillisuutta. Rannikko keskittyy urheiluvien yksilökehojen sijaan urheiluyhteisöihin ja niiden heteronormatiivisiin ja heteronormatiivisuutta haastaviin järjestyksiin kahdessa vaihtoehdotliikunta-alakulttuurissa, roller derbyssä ja skeittauksessa. Monipaikkaisessa etnografisessa tutkimuksessaan Rannikko tarkastelee vaihtoehdotourheilulajien sisäisiä sukupuoleen ja seksuaalisuuteen liittyviä hierarkioita ja normeja, jotka jäävät helposti piiloon silloin, kun lajiyhteisöjen oletusperiaatteina on yhdenvertaisuus ja vaihtoehdoisuus. Rannikon mukaan roller derbyyn ja skeittaukseen sisältyy paljon sukupuolipoliittista muutospotentiaalia, ja etenkin roller derby voi ”queerata” urheilijuutta ja liikunnan tiloja tehokkaasti, mutta samalla on myös riskinä, että kuin huomaamatta ylläpidetään heteronormatiivisia asetelmia.

Annamari Vänskä pohtii puheenvuorossaan yhtä sukupuolentutkimuksen suosituimmista käsitteistä, performatiivisuutta, ja kuinka erityisesti vaatteet ja muoti toimivat sukupuolen performatiivina. Nyky-

muoti on Vänskän mukaan omaksunut sukupuolen performatiivisuuden ja leikittelee vaatteilla ja sukupuolella tavoilla, jotka arkipäiväistävät sukupuolen moninaisuutta. Samanlainen leikkittely ei kuitenkaan ole eettisesti kestävä, kun luksusmuotitalot ottavat luvatta haltuun ja kaupallistavat alkuperäiskansojen pukuja ja esineitä. Noora Kotilainen pohtii puolestaan Sara Ahmedin (2017) *Living a Feminist Life* -kirjasta inspiroituneena yhteyksiä feministisen ja eläinoikeustietoisen ilonpilaajuuden välillä. Kotilainen kysyy, mitä näihin aihepiireihin liittyvä ilonpilaajuus merkitsee akateemisen tutkijuuden kannalta. Lisäksi tässä numerossa on kolme kirjariiviä. Numeron hienosta kuvituksesta vastaa Minnamaria Nurmi.

∞

Henkilökohtaisen ja poliittisen yhteen nivoutumisesta, radikaalin muutospotentiaalin taakse piiloutuvista hierarkioista sekä itsestä huolehtimisen ja itseen haavoittuvaiseksi tekemisen dynamiikasta on ollut kyse myös viime kuukausina voimiinsa nousseessa, sukupuolittuvaa ja seksuaalista häirintää ja hyväksikäyttöä vastustavassa liikehdinnässä. Sosiaalisen median myötä levinneessä mutta elokuvamaailmaa, kulttuuri-instituutioita, oikeuslaitosta ja koululaitosta sekä sosiaalisia yhteisöjä ja henkilökohtaisia suhteita konkreettisesti ravistelevassa #metoo-, #dammenbrister- ja #memyös-kampanjassa henkilökohtaisten tarinoiden jakamisesta nousi kollektiivinen, yhteiskunnallinen voima. Kampanja eri muodoissaan vaatii ehdotonta kehollista itsemääräämisoikeutta ja koskemattomuutta erityisesti naisille. Hashtagin #metoo alkaessa ilmaantua syksyllä yhä tiheämmin sosiaalisen median syötteisiin kritisoitiin ensimmäiseksi liikehdinnän tunnustuksellisuutta ja henkilökohtaisuutta, jonka ei nähty edesauttavan rakenteellisia muutoksia. Mutta rakenteelliset muutokset eivät tapahdu heti vaan vasta silloin, kun niitä ravisteleva voima on niin laaja ja suuri, että rakenteet eivät enää pysy koossa: ”dammen brister” eli pato murtuu.

Toinen kritiikki oli se, että ”Me too” ei suinkaan ollut valkoisten feministien keksimä slogan, vaikka valkoinen naisnäyttelijä Alyssa Milano oli hashtagin liikkeelle paneva voima – musta aktivisti Tarana

Burke oli jo vuosikymmen aikaisemmin käynnistänyt sloganin avulla liikehdintää mustien, köyhien, seksuaalista väkivaltaa kokeneiden naisten auttamiseksi ja tukemiseksi (esim. Hill 2017). Kolmas kritiikki koski kampanjan sukupuolipolitiikkaa: mikä rooli muilla kuin naisiksi ja sitä myötä oletusuhreiksi identifioituvilla olisi liikehdinnässä? Samalla kun #metoo-kampanja haastoi kipua, seksuaalisesta väkivallasta vaikenemisen kulttuuria, kehollisen itsemääräämisoikeuden vähättelyä ja näitä ylläpitäviä rakenteita, se myös uusinsi ja ylläpiti feministisen aktivismin sisäisiä jaotteluja, kuten valkoisen feminismin hegemonista asemaa ja sukupuolen ymmärtämistä cis-näkökulmasta yksinomaan ”naisiksi” ja ”miehiksi”.

Kun kampanjan valtavirta ymmärsi seksuaalisen häirinnän koskevan nimenomaan naisia, muulla tavoin – esimerkiksi muunsukupuolisiksi – identifioituville osallistuminen saattoi tuntua ambivalentilta ja herättää kysymyksiä, kuten: olenko tervetullut osallistumaan, koska en identifioitu naiseksi? Vahvistaisiko osallistuminen väärinluentaa, jonka mukaan minua pidetään ”naisena”? Häirintä liitettiin monissa kohdin kampanjassa eksplisiittisesti nimenomaan naiseuteen – tai oletukseen naiseudesta, kuten #memyös-kampanjan adressissa, joka muotoili asian sensitiivisyyteen ja transinklusiivisuuden pyrkien seuraavasti: ”Seksuaalinen häirintä ja ahdistelu ovat arkipäivää tytöille, naisille ja naisoletetuille” (#memyös 2017). Häirinnän liittäminen nimenomaan naiseuteen tai oletuksiin naiseudesta häivyttää kuitenkin monimuotoisuuden sukupuolen osalta. Se jättää näkyvistä esimerkiksi tilanteet, joissa transnaisia häiritään ja heihin kohdistetaan väkivaltaa nimenomaan siksi, että heitä ei häiritsijöiden taholta tulkita tai hyväksytä naisiksi (ks. myös Bettcher 2014). Monet muunsukupuoliset ja julkisesti transidentifioituvat kuitenkin osallistuivat kampanjaan aktiivisesti ja näin laajensivat sen vaikuttavuutta cisnaisen rajojen yli. Tarana Burke näki kampanjan saaman julkisuuden myös arvokkaana ja kannatti sitä, vaikka toivoi samalla, että valkoiset julkkisnaiset käyttäisivät vaikutusvaltaansa myös mustien ja ei-valkoisten marginalisoitujen ryhmien esiin nostamiseen ja näiden puolesta kampanjointiin (Hill 2017). Kampanjan sisäiset ristiriidat eivät siis onneksi lamaannuttaneet liikehdintää.

Jos itsestä huolehtiminen voi olla sekä välttämättömiä tekoja omien elämisen mahdollisuuksien puolesta että taistelua sortavia rakenteita vastaan, niin #metoo-kampanja herättää kysymään, voisiko myös oman haavoittuvuuden jakaminen olla itsestä huolehtimista ja itsesäilytystä, kun se saa kollektiivisen muodon? Vastaus on ambivalentti: yhtäältä niille, jotka kokevat kuuluvansa kampanjan ”ytimeen” eli tässä tapauksessa ainakin cisnaisille, kollektiivinen ääni voi toimia puuttuvana turvaverkkona, joka osoittaa, etteivät he ole yksin kokemustensa kanssa. Kokemusten jakaminen tässä mittakaavassa myös pakottaa laajemman yleisön ja poliitikot näkemään häirinnän ja väkivallan ei vain yksilöiden kokemuksina tai henkilökohtaisina ongelmina, vaan systemaattisena sukupuolitetun vallan muotona. Toisaalta niiden osalta, jotka tippuvat kampanjan reunamille ja joiden osallistuminen on ambivalentimpaa, julkinen kokemusten jakaminen voi entisestään lisätä ahdistusta ulkopuolisuudesta ja omien kokemusten ymmärtämättä jäämisestä valtavirran feministisissä kampanjoissa. Turvaverkoston ja feministisen kampanjoinnin inklusiivisuus onkin jatkossa(kin) ensiarvoisen tärkeää.

∞

Käsissänne oleva numero on Turun toimituksen viimeinen tällä erää. Kiitämme sydämestämme kaikkia, jotka ovat kirjoittaneet lehteen viimeisten kahden vuoden aikana, joiden ajatusten ja tekstien kanssa olemme saaneet työskennellä, joiden taidete on rikastuttanut lehteä, jotka ovat vertaisarvioineet artikkeleita ja antaneet asiantuntemuksensa käyttöömme – sitä feminististä yhteisöä, joka elää ja muuttaa muotoaan lehden ympärillä. Tuo feministinen yhteisö kannattelee, kun lehti siirtyy taas seuraaviin käsiin: kaksivuotiskauden 2018–2019 ajan *Sukupuolentutkimus–Genusforskning*-lehteä luotsaavat Jyväskylän yliopistossa päätoimittajat Hannele Harjunen ja Martina Reuter sekä toimitussihteeri Minna Nerg. Toivotamme lämpimästi onnea Jyväskylään!

Sari Irni & Katariina Kyrölä
Turussa ja Helsingissä 22.12.2017

KIRJALLISUUS

- Ahmed, Sara (2014) Selfcare as Warfare. *Feminist Killjoy* 25.8.2014. <https://feministkilljoys.com/2014/08/25/selfcare-as-warfare/> (haettu 19.12.2017).
- Bettcher, Talia Mae (2014) Trapped in the Wrong Theory: Rethinking Trans Oppression and Resistance. *Signs: Journal of Women in Culture and Society* 39:2, 383–406.
- Bilge, Sirma & Collins, Patricia Hill (2016) *Intersectionality*. Malden: Polity Press.
- Gill, Rosalind & Elias, Ana Sofia (2014) "Awaken Your Incredible": Love Your Body Discourses and Postfeminist Contradictions. *International Journal of Media and Cultural Politics* 10:2, 179–188.
- Hill, Zahara (2017) A Black Woman Created the "Me Too" Campaign Against Sexual Assault 10 Years Ago. *Ebony* 18.10.2017. <http://www.ebony.com/news-views/black-woman-me-too-movement-tarana-burke-alyssa-milano#axzz51tomo4Xv> (haettu 20.12.2017).
- Lorde, Audre (1988) *A Burst of Light. Essays*. New York: Firebrand.
- #memyös (2017) *Loppu seksuaaliselle häirinnälle, ahdistelulle ja väkivallalle*. <https://www.adressit.com/memyos> (haettu 20.12.2017).
- Rastas, Anna (2017) Intersektionaalisuus kriittisen tutkimuksen ja politiikanteon välineenä. *Sukupuolentutkimus–Genusforskning* 30(2), 83–85.